Ἔτος ΙΓ' — Ἐν Ἀθήναις 10 Φεβρουαρίου 1900 — Ἀριθ. 111

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΟΡΓΑΝΟΝ
ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΠΕΜΠΤΗΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Π. Χ. ΔΟΥΛΗΓΕΡΗΣ
ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ ΕΙΣ ΜΗΝΩΝ
Ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου ἢ 1 Ἰουλίου
Ἐσωτερικοῦ δρ. 6.— Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΗΣ
ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΓΑΛΑΝΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Λόγος εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐντολῇ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου ἐκφωνηθεὶς τῇ 30 Ἰανουαρίου 1900 ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τῆς Μητροπόλεως ὑπὸ Ἰγνατίου Μοσχάκη καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. — Εὐαγγελικὸν κήρυγμα Παναρέτου Χ. Δουληγέρη· Κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις· Ἡ διττὴ φιλανθρωπία. — Τὸ γλυκύτερόν μου ποτόν. — Γνῶμαι. — Εὐαγγέλιον καὶ Ἀπόστολος. — Κήρυγμα «Ἀναπλάσεως».

ΛΟΓΟΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

ἐντολῇ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου ἐκφωνηθεὶς

τῇ 30 Ἰανουαρίου 1900 ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τῆς Μητροπόλεως

Ὑπὸ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΜΟΣΧΑΚΗ

Καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

> «Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον». (Δ' Κορ. ιγ'. 1).

Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι·

Φιλόμουσοι ἀκροατήριον.

Οὐχὶ ἄνευ δέους παρέρχομαι εἰς τὸ βῆμα τοῦτο, ἵνα ἐκπληρώσω ἀνατεθεῖσάν μοι ὑπὸ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου ἐντολήν διότι δεινάγνωῶ ὅτι οὐχὶ ἅπαξ κατὰ τὴν σὴμ ταύτην ἡμέραν ἀντήχησεν ἐν τῷ ναῷ τούτῳ καὶ κατεκλήσε τὰ ὦτα πάντων ὑμῶν ἡ εὔγλωττος φωνὴ διαπρεπῶν μελῶν τοῦ ἀνωτάτου ἐκπαιδευτηρίου· ἀλλ' οὐδὲ μὰ λανθάνει ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς ἡμέρας δὲν εἶνε ἐκ τῶν συνήθων καὶ εὐχερῶν, καὶ εἰς τὴν πιστοτέραν ἐξ τῆς ἐντολῆς ἐκπλήρωσιν ἀνεπαρκῆς μοι ὑπελείπετο χρόνος. Καὶ ὅμως ἐνόμισα ὅτι δὲν ἐδικαιούμην ν' ἀποκρούσω τὴν ἐντολήν· ὅτι ὤφειλον νὰ ἐκπληρώσω καθήκον ἱερὸν μάλιστα πρὸς τὴν μνήμην τῶν εὐεργετῶν, διδαχτῶν καὶ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ὑπὲρ ὧν τελεῖται τὸ μνημόσυνον, καὶ οἵτινες εἴτε διὰ τῆς ὁλικῆς εἴτε διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῶν συμβολῆς τὰ μάλιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν κραταίωσιν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ ἀνωτάτου ἐκπαιδευτηρίου, ὅπερ τιμᾷ ἀληθῶς τὸ ἔθνος, προώρισται δὲ πολλαχῶς νὰ συμβάλληται εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτοῦ ἀναγέννησιν καὶ πρόοδον. Ἀΐδιος ἔστω ἡ πρὸς αὐτοὺς ὀφειλομένη εὐγνωμοσύνη, χρυσοῖς γράμμασιν ἔστωσαν ἐγκεχαραγμένα ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὰ ὀνόματα αὐτῶν! Αἰώνια καὶ ἀνεπίληπτος ἔστω αὐτῶν ἡ μνήμη!

Ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν ὅτι τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον πρωτιστατα ὥρισε νὰ τελῆται τὸ μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν εὐεργετῶν, διδαχτῶν καὶ καθηγητῶν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν τελεῖ τὴν μνήμην τῶν τριῶν αὐτῆς μεγάλων Διδασκάλων καὶ Ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Καὶ τίς ἐξ ἡμῶν ἀγνοεῖ, ὅτι οἱ ἱεροὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες πρόκειται ἡμῖν ἐς ἀεὶ τέλεια πρότυπα Διδασκάλων τῆς κοινωνίας; διότι δὲν ἐκαλλιέργησαν μόνον τὰ γράμματα, δὲν διεκρίθησαν μόνον ἐπὶ ἐκτάκτῳ παλυμαθείᾳ καὶ φιλομαθείᾳ ἀκαταπόνητῳ, ἀλλὰ καὶ συνεκέντρωσαν ἐν ἑαυτοῖς τὴν τε θύραθεν καὶ ἔσω παιδείαν καὶ ἁρμονικώτατα αὐτὰς πρὸς ἀλλήλας συνέδεσαν καὶ τὸν βίον αὐτῶν κατέλιπον τύπον καὶ ὑπογραμμὸν εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς. Δὲν ἦσαν μόνον ἰσχυροὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἀπέβαινον ἰσχυρότεροι διὰ τῶν ἔργων τῆς ἀγάπης. Δὶς ἐγκατέσπειρον μόνον ἀφθόνως ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν τὰ ἀπαράμιλλα κάλλη τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ ἀνεδείκνυόντο ἀληθεῖς πατέρες τοῦ λαοῦ, φίλοι θερμοὶ τῶν δυστυχῶν, πρόμαχοι γενναῖοι τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας, ἄκαμπτοι ἐν τῇ πίστει, ἄκαμπτοι ἐν τῇ χριστιανικῇ ἀγάπῃ. Εἶχον μεγάλην τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ μεγαλητέραν τὴν καρδίαν. Ὅ,τι ὁ νοῦς αὐτῶν ἀπεθησαύριζε μέγα, ὑψηλὸν καὶ εὐγενές, τοῦτο ὡς ἀπὸ πηγῆς ἀενάου ἐξεχύνετο ἀφθόνως ἐκ τῆς καρδίας αὐτῶν εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ ἐζωπυρίζεν αὐτὴν καὶ ἀνύψου καὶ ἐξευγενίζεν. Ἐν τῷ προσώπῳ ἄρα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν διαπρεπεστάτη ἡ ἀναμφιβήτητος ἀλήθεια, ὅτι ἡ διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ ἀνάπτυξις, ἡ παιδεία, τότε ἔχει ἀξίαν, τότε ἀποβαίνει ἀληθῶς ὠφέλιμος καὶ ἀκμαιοῖ τὸν ὑψηλὸν αὐτῆς προορισμόν,

ὅταν ὡς ἐπὶ θεμελίου στηρίζηται ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ φρονήματος, ὅταν συνυπάρχῃ μετὰ τῆς ἀρετῆς. Ἡ ἀλήθεια αὕτη διδάσκεται πανταχοῦ τῆς ἁγίας Γραφῆς. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἀναπτύσσει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς ἐν Κορίνθῳ χριστιανούς, ὅτι τὰ χαρίσματα, ἤτοι τὰ τελειότατα τῶν διανοητικῶν πλεονεκτημάτων, ἡ ῥητορεία, αἱ γνώσεις, ἡ πίστις, αὐτὴ ἡ φιλανθρωπία, αὐτὴ ἡ θυσία τῆς ζωῆς, οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν, ἂν δὲν συντελῶσιν εἰς τὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίον, ἂν δὲν συνοδεύωνται ὑπὸ ἠθικοῦ φρονήματος, ὑπὸ τῆς ἀγάπης. Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. Καὶ τὴν ἀναμφισβήτητον ταύτην ἀλήθειαν, ὅτι τὰ διανοητικὰ πλεονεκτήματα πρέπει νὰ συνυπάρχωσι μετὰ τῆς ἀρετῆς, ἐξέλεξα ὡς θέμα τοῦ λόγου μου, φρονῶν ὅτι θέμα τοιοῦτο καὶ πρὸς τὸν διπλοῦν σκοπὸν τῆς ἱερᾶς ταύτης τελετῆς κάλλιστα προσαρμόζεται, καὶ ὠφελείας οὐ σμικρᾶς πρόξενον δύναται ν' ἀποδῇ, ἂν, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, προσηκόντως ἀναπτυχθῇ.

Ἡ καθ' ἡμᾶς ἐποχὴ εἶνε ἐποχὴ ἀναπτύξεως καὶ προόδου πνευματικῆς εἰς πάσας τῆς κοινωνίας τὰς τάξεις ἐπεκτεινομένης. Ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι καλλιεργοῦνται νῦν, εἴπερ ποτέ, συντονώτερον καὶ τεραστίως ἀναπτύσσονται, ἀνακαλύψεις θαυμάσιαι, ἀθρόαι ἐπερχόμεναι, μεταβάλλουσι τῆς γῆς τὸ πρόσωπον, καὶ τὰς συνθήκας τοῦ βίου· ζητεῖται ἐμβριθὴς ὁ λόγος ἑκάστου ὅστις καὶ φαινομένου, συστήματα ἐπὶ αἰῶνας ἰσχύοντα ἄρδην ἀνατρέπονται, προλήψεις παντοειδεῖς καὶ συνήθειαι ἀρχαιόταται καταρρίπτονται, διερευνῶνται ἐπιμελῶς οἱ νόμοι τῆς φύσεως, μηδενίζονται αἱ ἀποστάσεις τοῦ τόπου καὶ χρόνου, νέα ἀνοίγονται στάδια πλουτισμοῦ, ὁ ἄνθρωπος ἀναδεικνύεται ὁσημέραι κατακτητὴς καὶ δεσπότης τῆς ἀλόγου φύσεως, ἐξωραΐζεται ὁ ἀνθρώπινος βίος δι' ἀκενώτων καλλιτεχνικῶν, φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἡδονῶν, ἐξετάζεται μετὰ βαθυνοίας ἡ συνάφεια τῶν μεγάλων τῆς ἱστορίας γεγονότων, ἤθη ἡμερώτερα διαδίδονται εἰς πάσας τῆς κοινωνίας τὰς τάξεις καὶ προσεγγίζουσιν αὐτὰς πρὸς ἀλλήλας καὶ ἐξημεροῦσι τὸ φρόνημα καὶ προάγουσι τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' ἐν τῇ ὡραίᾳ ταύτῃ εἰκόνι διακρίνεται καὶ γραμμὴ σκιερὰ ἀμαυροῦσα τὸ κάλλος αὐτῆς. Ἐν τῇ καθόλου ταύτῃ προόδῳ ἐνυπάρχει καὶ καινόν τι οὐχὶ ἀνάξιον προσοχῆς· τιμᾶται δηλαδὴ ὑπεράγαν καὶ προέχει ἡ ἀνάπτυξις τοῦ νοῦ, ἐν δευτέρᾳ δὲ μοίρᾳ τίθεται συνήθως ἡ διάπλασις τῆς καρδίας, τὸ ἠθικὸν φρόνημα. Διακρίνεσαι ἐπὶ ἐπιτηδειότητι ἐν παντὶ ἔργῳ, ἐπὶ κρίσει ἐμβριθεστέρᾳ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, κέκτησαι δεξιότητα τοῦ νοῦ καὶ χαρακτῆρα φαιδρὸν καὶ εὐάρεστον, διεγείρεις τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων δι' εἰλικρινοῦς ὁποτε διανοητικὴν ὑπεροχήν· ἀρκεῖ τοῦτο ἵνα νομίζησαι ὅτι ἔρθασες εἰς τὸ ἰδεῶδες τῆς τελειότητος, ἵνα τιμᾶσαι ἐξαιρέτως καὶ θαυμάζησαι. Ἐσο τοὐναντίον χρηστὸς καὶ τίμιος, ἔχε ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἀρετήν· μένεις ἀφανὴς καὶ ἄσημος, λανθάνεις βιῶν, ἢ ἐν παρόδῳ μόνον γίνεται περὶ σοῦ μνεία. Ἡ ἁπλῆ χρηστότης, καὶ αὐτὴ ἡ μᾶλλον εἰλικρινὴς καὶ ἐνεργός, ἐλάχιστα ἢ οὐδὲν ἰσχύει. Δὲν ἐννοοῦμεν βεβαίως νὰ ὑπερεξάρωμεν τὴν ἀφελῆ ἐκείνην τῆς καρδίας ἀγαθότητα, ἧς ἕνεκα ὁ ἄνθρωπος γίνεται πολλάκις ὄργανον τῶν διαθέσεων τῶν ἄλλων, καὶ ἀποθυμάζει ὅ,τι ἐν αὐταῖς φαίνεται καλὸν καὶ μέγα, καὶ οὐδεμίαν ἔχει ἰδίαν γνώμην, καὶ ἐλέγχεται ἀνίκανος εἰς τὸ αὐτενεργεῖν, ἐκανώτατος δὲ εἰς τὸ ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι ὑπὸ τῶν ἄλλων· ἀλλ' ἰσχυριζόμεθα ὅτι ἄνευ ἀγαθῆς θελήσεως, ἄνευ γνησίου ἠθικοῦ φρονήματος, ἄνευ χρησιμοποιήσεως πασῶν τῶν δυνάμεων ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ, ἄνευ ὑποταγῆς εἰς τὸ καθῆκον καὶ τὴν συνείδησιν, πάντα τὰ πνευματικὰ πλεονεκτήματα, καὶ αὐτὰ τὰ τελειότατα, οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν. Τοὐναντίον τὸ ἠθικὸν τοῦτο φρόνημα, καίτοι πολλάκις ἕνεκεν δυτμενῶν περιστάσεων κωλύεται ν' ἀνυψωθῇ εἰς ὀφείλας ἀνωτέρας διανοητικῆς ἀναπτύξεως, διασώζει πάντοτε τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἥτις ἐπισκιάζει πᾶσαν ἄλλην ἀξίαν. Θὰ παραθῶ νὰ καταδείξω ὑμῖν, ὅτι μόνα τὰ διανοητικὰ πλεονεκτήματα ἄνευ ἠθικοῦ φρονήματος δὲν εἶνε ἄξια τῆς ἐκτιμήσεως ὑμῶν καὶ τῆς ἀγάπης, εἶνε δ' ἄχρηστα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν κοινωνίαν.

Μόνα τὰ διανοητικὰ πλεονεκτήματα δὲν εἶνε ἄξια τῆς ἐκτιμήσεως ἡμῶν. Καὶ ἂν ἤσθε οἱ ἐνθουσιωδέστατοι αὐτῶν θαυμασταί, θὰ συμφωνήσητε πάντες μετ' ἐμοῦ, ἂν ἐρωτήσητε τὴν συνείδησιν ὑμῶν, ἂν λάβητε ὡς γνώμονα τὸ ἠθικὸν συναίσθημα, ὅπερ ὑπάρχει βαθύτατα ἐγκεχαραγμένον ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ. Τὸ αἴσθημα τῆς ἐκτιμήσεως εἶνε τι ὅλως ἰδιάζον· εἶνε στενότατα συνδεδεμένον μετὰ τῆς κρίσεως ἡμῶν περὶ τῆς ἠθικῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου. Περιβάλλετε τὸν ἄνθρωπον διὰ πάντων τῶν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν· θὰ διεγείρῃ ἐν ὑμῖν πάντα τὰ ἄλλα αἰσθήματα, οὐχὶ ὅμως τὸ αἴσθημα τῆς ἐκτιμήσεως. Ἂν ἔχῃ τὸ προσὸν τοῦ κάλλους, θὰ ἀρέσκῃ εἰς ὑμᾶς· ἂν ἀπολαύῃ σημαντικῆς ὑγείας, θὰ προβάλητε αὐτὸν ὡς δεῖγμα φυσικῆς τελειότητος τοῦ ἀνθρώπου· ἂν κέκτηται ἄφθονα ὑλικὰ ἀγαθά, θὰ ἐκλάβητε ζῆλος αὐτὸν εὐτυχῆ· ἂν ἔχῃ δύναμιν μεγάλην ἐν τῇ κοινωνίᾳ, θὰ διεγείρῃ τὴν προσοχὴν ὑμῶν καὶ τὸν θαυμασμόν· ἀλλὰ τῆς ἐκτιμήσεως ὑμῶν δὲν θὰ τύχῃ διὰ τοῦτο. Ἔργα ζητεῖτε παρ' αὐτοῦ, ἵνα ἐκτιμήσητε αὐτόν, καὶ δὴ ἔργα, ἅτινα προέρχονται ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ διαθέσεως ἀγαθῆς. Ὑποθέσατε ὅτι ἀσκόπως καὶ τυχαίως ἀνεκάλυψέ τις τὰς εὐεργετικωτάτας τῶν ἀνακαλύψεων, ὅτι περιέστειλε τὴν κακίαν, ἔσωσε τὴν ἀθωότητα καὶ προέλαβε μεγίστην συμφοράν· ταῦτα θὰ καταστήσωσι βεβαίως τὸ ὄνομα αὐτοῦ περίβλεπτον καὶ σὴν μνήμην ἀνεξάλειπτον· ἀλλὰ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν πολλῶν δὲν θὰ τύχωσι διὰ τοῦτο. Δὲν συμβαίνει ἄλλως καὶ ἐν τοῖς διανοητικοῖς πλεονεκτήμασι.

Τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα δὲν προσκτῶνται βεβαίως ἄνευ ἐπιμελείας καὶ φιλοπονίας. Τὰ τελειότατα τῆς φύσεως δῶρα ἄνευ καλλιεργείας εἶνε ἄχρηστα. Ἐτόχετε εὐνοϊκῶν περιστάσεων, ἐκέκτησθε ἐπαρκῆ ὑλικὰ μέσα καὶ διὰ τῆς ἐπιμελείας ὑμῶν ἀπεθησαυρίσατε γνώσεις παντοειδεῖς καὶ ἀνεπτύξατε τὸν νοῦν ὑμῶν· μὴ περιμένετε νὰ τύχητε τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἄλλων, ὡσαύτως τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα καθ' ἑαυτὰ καὶ ὁ βαθμὸς τῆς τελειότητος αὐτῶν εἶνε σπάνια, ἀλλὰ μόνον καθόσον διεκρίθητε διὰ τῆς περὶ αὐτὰ σπουδῆς καὶ τοῦ ζήλου ὑμῶν. Θὰ ἦτο ἄδικον νὰ μὴ ἀποδώσωμεν εἰς

ὑμᾶς ἀξίαν μείζονα ἢ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις εἶχε μὲν τὰς αὐτὰς καὶ ὑμεῖς εὐνοϊκὰς περιστάσεις, ἀλλ' ἔζη ἀσχολούμενος περὶ μικρὰ καὶ εὐτελῆ· ἀλλ' ἔτι ἀδικώτερον θὰ ἦτο, ἂν ἐπαινῶμεν πλειότερον ἐκείνου, ὅστις εἶχε μὲν τὸν αὐτὸν ζῆλον, ἀλλ' ἕνεκα δυσμενῶν περιστάσεων δὲν ἔτυχε τῆς αὐτῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως. Ἂν οὕτος πᾶσαν καταβάλλῃ προσπάθειαν, ὅπως ἀναδειχθῇ ἄξιος τοῦ κλήρου, ὅστις ἔλαχεν αὐτῷ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, εἶνε ἐπίσης ἄξιος ἐκτιμήσεως.

Ἀλλ' ἵνα τὰ διανοητικὰ πλεονεκτήματα τύχωσι τῆς ἐκτιμήσεως ἡμῶν, ἀπαιτεῖται περιπλέον καὶ τὰ ἐλατήρια τὰ ὠθοῦντα εἰς πρόσκτησιν αὐτῶν νὰ εἶνε καθαρὰ καὶ ἀνιδιοτελῆ. Ἐπιμέλεια μόνον δὲν προδίδει εἰς αὐτὰ ἀξίαν· πρέπει νὰ ἐξετασθῇ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιμελείας. Τὸ κυριεύειν τὰ πάθη εἶνε βεβαίως μέγα τι, πρὸς ὃ ἀπαιτεῖται σθένος ψυχικὸν οὐ τυχαῖον· ἀλλ' ἄντις καταπνίγῃ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, ἵνα ἀσφαλέστερον ἐκδικηθῇ, θὰ θαυμάσητε ἴσως τὸ ψυχικὸν σθένος, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐκτιμήσητε αὐτόν, διότι ἐγένετο μὲν κύριος τῆς ὀργῆς του, ἀλλ' ἔπραξε τοῦτο πρὸς ἐκδίκησιν, ὅπερ εἶνε ἐπίσης ἀξιόμεμπτον ὡς ἡ ὀργή. Πρέπει λοιπὸν πρῶτον νὰ ἐξετάσωμεν, τί παρώρμησεν ὑμᾶς, ὅπως ἐργασθῆτε εἰς πρόσκτησιν τῶν πλεονεκτημάτων. Βεβαίως πᾶς χρηστὸς ἄνθρωπος θὰ φροντίσῃ ν' ἀναπτύξῃ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, ἀλλ' οὕτως ὥστε, ἀναπτύσσων αὐτάς, νὰ προάγηται μὲν ἐν τῇ κλήσει αὐτοῦ, νὰ τελειοποιῆται δὲ καὶ ἐξευγενίζηται. Τότε ἔχει ὁμολογουμένως ἀξίαν. Ἂν ὅμως ὠθῇ ὑμᾶς εἰς ἐνέργειαν ἐλατήριον ἐγωϊστικόν· ἂν ὠθῇ ὑμᾶς εἰς ἐνέργειαν ἡ ἰδιοτέλεια, διότι ἡ πρόσκτησις πλεονεκτημάτων τοιούτων προάγει ὑμᾶς ἀσφαλέστερον· ἂν ὠθῇ ὑμᾶς πρὸς τοῦτο ἡ ματαιότης, διότι διὰ τῶν πλεονεκτημάτων τούτων καταλαμβάνει τις εὐχερῶς θέσιν διακεκριμένην ἐν τῇ κοινωνίᾳ· ἂν ὠθῇ ὑμᾶς πρὸς τοῦτο ἡ ὑπερηφάνεια, διότι τοιαῦτα πλεονεκτήματα κεκτημένοι δὲν ἔχετε χρείαν νὰ ὑποχωρῆτε πρὸ οὐδενός· ἂν οἱονδήποτε τῶν ἐλατηρίων τούτων ὤθησεν ὑμᾶς εἰς ἐνέργειαν, διὰ τὰ πλεονεκτήματα ὑμῶν δὲν εἶσθε ἄξιοι μείζονος θαυμασμοῦ· ἢ πᾶς ἄλλος ἄνθρωπος, ὅστις ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ κύριον ἐλατήριον ἔχει τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ τὴν ματαιότητα. Ἔστωσαν τὰ πλεονεκτήματα ὑμῶν καὶ ἡ ἐπιμέλεια μεγάλα καὶ τέλεια· εἶσθε ἄξιοι θαυμασμοῦ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐκτιμήσεως, ἂν μὴ ἡ ἀγάπη ὠθῇ ὑμᾶς πρὸς τελειοποίησιν. Καὶ διατί ἂν ἀποδείκνυεσθε ἰδιοτελῆς καὶ ματαιος, ὑπερήφανος καὶ φιλόδοξος, διατί νὰ νομίζητε ὅτι εἶσθε ἄξιοι μείζονος ἐκτιμήσεως; Ἂν δ' ἰσχυρισθῆτε, ὅτι εἰργάσθητε εἰς πρόσκτησιν τῶν πλεονεκτημάτων τούτων, ἵνα χρησιμοποιήσητε αὐτὰ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινωνίας, τότε δὲν πρέπει ἐν τούτῳ μόνον νὰ διακρίνησθε, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα νὰ κανονίζῃ καὶ τὸν λοιπὸν ὑμῶν βίον ἅπαντα, καὶ οὐχ ἧττον νὰ καλλιεργῆτε τὰ πλεονεκτήματα τῆς καρδίας, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην. Ἂν ταῦτα συνυπάρχωσι, τοῦτο εἶνε τὸ μόνον κριτήριον, δι' οὗ δεικνύεται ἡ ἀξία τῶν πλεονεκτημάτων ὑμῶν. Ἄνευ τῶν πλεονεκτημάτων τούτων τῆς καρδίας, ἄνευ ἠθικοῦ φρονήματος, τὰ πλεονεκτήματα τοῦ νοῦ δὲν ἔχουσιν ἀξίαν, διότι ὑπάρχει ἐν αὐταῖς ἰδιοτέλεια καὶ ματαιότης.

Ἀλλ' οὐδὲ τῆς ἀγάπης ἡμῶν εἶνε ἄξια μόνον τὰ διανοητικὰ πλεονεκτήματα ἄνευ ἠθικοῦ φρονήματος. Δὲν λαλῶ περὶ τῆς ἀγάπης ἐκείνης, ἥτις συνίσταται ἐν τῇ ἑνώσει δύο καρδιῶν καὶ ψυχῶν εἰς καρδίαν καὶ ψυχὴν μίαν· δὲν λαλῶ περὶ τῆς εὐγενεστάτης τῶν ἀρετῶν, τῆς καθαρᾶς καὶ ἀδόλου ἀγάπης, ἥτις ἀνυψοῖ καὶ ἐξευγενίζει ἅπαντα τὸν ἀνθρώπινον βίον. Νῶν τὴν προτίμησιν τούτου, ὑπὲρ ἐκείνου τὴν κλίσιν τῆς καρδίας, ἣν τινες καὶ διὰ μαγικῆς δυνάμεως ἐλκύουν πρὸς ἑαυτούς, διότι τὰ πάντα ἐν αὐτοῖς ἰσοῦσιν ἰσχυρὰν ἐρ' ἡμᾶς ἐπιρροήν.

Ἐν τοῖς πνευματικοῖς πλεονεκτήμασιν ἐνυπάρχει γόητρον ἐξαιρετικόν. Ὑπάρχουσιν ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ ἄνθρωποι, οἵτινες κατέχουσι τὸ μυστήριον τῆς τέχνης τοῦ ἀρέσκειν ἐν τῇ μετὰ τῶν ἄλλων ἀναστροφῇ. Ἑτοιμότης πνεύματος, εὐφυΐα, εὐθυμία καὶ πεῖρα καθιστῶσι τερπνὸν πᾶν ὅ,τι λέγουσι· πλησίον αὐτῶν ἡ ἀνία εἶνε ἄγνωστος. Ὑπάρχουσιν ἕτεροι, οἵτινες κατέχοντες πολλὰς καὶ ποικίλας γνώσεις ἀναπτύσσουσι τὸν νοῦν καὶ ὀξύνουσι τὴν κρίσιν τῶν μετ' αὐτῶν ἀναστρεφομένων. Εἶνε οὐ μόνον σοφοί, ἀλλὰ καὶ συνετοί· διεισδύουσιν εἰς τὰς λεπτομερείας παντὸς ζητήματος καὶ ἐξετάζουσι τὰ πάντα μετὰ ψυχολογικῆς ἐμβριθείας· ἐπανθεῖ δὲ περιπλέον ἐπὶ πάντας αὐτῶν τοὺς λόγους χάρις ἔκτακτος. Ὑπάρχουσιν ἐν τέλει ἄλλοι, οὓς χαρακτηρίζει εὐγένεια τρόπων ἀπαράμιλλος· πᾶσα αὐτῶν λέξις, πᾶσα αὐτῶν κίνησις εἶνε μεμετρημένη καὶ πλήρης ἐκφράσεως· μετὰ τῆς αὐτῆς λεπτότητος ὑποδεικνύουσιν εἴτε καλὸν ἢ κακὸν παρατηροῦσιν ἐν τοῖς λοιποῖς τῶν ἀνθρώπων. Οὐδὲν παρ' αὐτοῖς ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τοῦ πρέποντος· οὐδὲν παρ' αὐτοῖς προσκρούει εἰς τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους ὀφειλομένην ἀβρότητα· εἶνε δυνατὸν πάντες οὗτοι νὰ μὴ ἐλκύσωσιν ὑμᾶς, νὰ μὴ ἐκλάβητε δ' αὐτοὺς ἀξίους τῆς ἀγάπης ὑμῶν;

Βεβαίως· ἀλλὰ νομίζετε ὅτι ταῦτα τὰ πλεονεκτήματα ἐλκύουσιν ὑμᾶς; Ὄχι, ἀλλ' ὁ σύνδεσμος αὐτῶν πρὸς τὴν ἀγαθότητα καὶ εὐγένειαν τῆς καρδίας, ἀφ' ἧς δὲν δύνανται νὰ χωρισθῶσιν. Εἶνε, ἄλλαις λέξεσιν, ἡ ἀγάπη, ἥτις πρέπει νὰ συνυπάρχῃ μετ' αὐτῶν, καὶ ἧς ἄνευ πάντα ταῦτα τὰ πλεονεκτήματα οὐδεμίαν ἔχουσιν ἠθικὴν ἀξίαν, εἶνε χαλκὸς ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. Πῶς; νομίζετε ὅτι δύνασθε νὰ περιβάλητε διὰ τῆς ἀγάπης ὑμῶν τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, οἵτινες κοσμοῦνται μὲν δι' ἐξαιρέτων διανοητικῶν πλεονεκτημάτων, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι τὸ φρόνημα ἠθικόν, ἀλλὰ στεροῦνται ἀγάπης, ἀλλὰ διέπλασαν μόνον τὸν ἔξω, οὐχὶ δὲ καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον; Πῶς; θὰ ἐπιτρέψῃ ὑμῖν ἡ συνείδησις νὰ περιβάλητε διὰ τῆς ἀγάπης ὑμῶν ἐκείνους, οἵτινες ὑπὸ τὸ λεπτὸν περικάλυμμα ἐξαιρετικῶν διανοητικῶν πλεονεκτημάτων ὑποκρύπτουσι καρδίαν πλήρη ἀγρίων παθῶν; Πῶς; θὰ κρίνητε ἀξίους τῆς ἀφοσιώσεως ὑμῶν ἐκείνους, οἵτινες διακρίνονται μὲν διανοητικῶς, ἀλλ' ἔχουσι τὴν γλῶσσαν ἀκατάσχετον, μεστὴν ἰοῦ θανατηφόρου, κατὰ τὴν ὡραίαν ἔκφρασιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ τὰ κρυφῇ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα αἰσχρὸν ἐστι καὶ λέγειν, κατὰ τὴν ἐπίσης ὡραίαν ἔκφρασιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ δὲν φέρουσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν ἀληθῆ εὐσέβειαν, ἀλλ' ἔχουσι

τὸν χαρακτῆρα ἀσταθῆ καὶ ὑποτιθλον, ἀλλ' εἶνε ἀνευλαβεῖς πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ δίκαιον, ἀλλὰ κατέχονται ὑπὸ ἐωσφορικῆς ἀλαζονείας, ἀλλὰ πλάντας αὐτῶν τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις ρυθμίζουσι πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν καὶ τὸν αὐτελῆ ἐγωϊσμόν ; Αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὅστις ἐν τῇ ἀπείρῳ αὐτοῦ ἀγάπῃ συναναστρέφετο μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, ἵνα σώσῃ αὐτούς, ἤλεγξε δριμύτατα τοὺς ἀνθρώπους τούτους ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Φαρισαίων, οἵτινες ἔλεγον, ἀλλὰ δὲν ἐποίουν, καὶ ἀπεκάλει αὐτοὺς ὑποκριτάς, καὶ παρωμοίαζεν αὐτοὺς πρὸς τάφους κεκονιαμένους, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας». Προφυλάσσων δ' ἀπ' αὐτῶν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔλεγε πρὸς αὐτούς· «Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ λύκοι ἁρπαγές εἰσιν. Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς». Εὐτυχὴς ἐκεῖνος, ὅστις δὲν θαμβοῦται πρὸ πλεονεκτημάτων ἐστερημένων ἠθικοῦ φρονήματος, καὶ δὲν ἀροσιοῦται εἰς τοὺς κεκτημένας αὐτά, ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς τὰς διαθέσεις τῆς καρδίας, καὶ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ στηρίζει ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἀρετῆς.

Ἀλλ' οἱ κεκτημένοι διανοητικὰ πλεονεκτήματα, ἐστερημένοι δὲ ἠθικοῦ φρονήματος, οὐ μόνον δὲν ἔχουσι διὰ τὴν κοινωνίαν σημασίαν μείζονα ἢ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἀποβαίνουσιν εἰς αὐτὴν ἐπικίνδυνοι. Δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι οἱ τοιοῦτοι πανταχοῦ καὶ πάντοτε παρέσχον πολλάκις εἰς τὴν κοινωνίαν σπουδαιοτάτας ὑπηρεσίας, ἀλλὰ καὶ δύνανται ν' ἀποθῶσι καὶ ἀπέθησαν τῷ ὄντι οὐχὶ σπανίως ἐπικίνδυνοι εἰς αὐτήν. Ἔτι πλέον, ἂν ἐξετάσωμεν τὴν κοινωνίαν ἐν τῇ ὁμαλῇ καταστάσει, ἐν ᾗ ἔπρεπε πάντοτε νὰ διατελῇ, θὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι μέλη αὐτῆς κεκτημένα μὲν μετριώτερα διανοητικὰ πλεονεκτήματα, ἀλλ' ἔχοντα τὴν κρίσιν ἀνεπτυγμένην, τὸν χαρακτῆρα ἀκέραιον καὶ τὸ φρόνημα ἠθικόν, συντελοῦσιν εἰς τὴν ἠθικὴν εὐημερίαν αὐτῆς πλειότερον ἢ ἄνθρωποι, οἵτινες κοσμοῦνται μὲν ὑπὸ ὑπερόχου πνεύματος, ἀλλὰ στεροῦνται ἠθικοῦ φρονήματος.

Ἄνευ ἠθικοῦ φρονήματος δὲν εἶνε βέβαιον, ἂν καὶ πῶς ἔχουσι διανοητικὰ πλεονεκτήματα θὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἐκεῖνος, ὅστις δὲν κατέχεται ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθῆκον αὐτοῦ· ἐκεῖνος, ὃν οὔτε ἡ ἀνάγκη, οὔτε ἡ ἰδιοτέλεια πιέζει, οὔτε ὑψηλὸν πάθος ὠθεῖ εἰς δράσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, διατί νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς κοινωνίας θυσιάζων τὴν ἡσυχίαν αὐτοῦ ; Εἰς τὴν προτέραν ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν θὰ ἐπακολουθήσῃ κατ' ἀνάγκην νωθρότης καὶ ἀκηδία. Ὡς μόνον σκοπὸν θὰ ἔχῃ τὴν εὐμάρειαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, πᾶν δ' ὅ,τι καλὸν ἐκτήσατο θὰ καταλίπῃ ἄχρηστον καὶ ἀνωφελές. Ἂν ἄνθρωποι τοιοῦτοι κέκτηνται ἐξαίρετα διανοητικὰ πλεονεκτήματα, τοῦτο διὰ τὴν κοινωνίαν εἶνε ὅλως ἀδιάφορον. Ἂν δὲ οἱ κεκτημένοι τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα δρῶσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, δὲν ἔχωσιν ὅμως φρόνημα ἠθικόν, πρέπει νὰ φοβώμεθα μᾶλλον τὸ κακόν, ὅπερ πιθανώτατα θὰ πράξωσιν, ἢ ν' ἀναλογιζώμεθα τὸ καλόν, ὅπερ ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἐξ αὐτῶν. Καὶ τῷ ὄντι, ὡς ἡ ἱστορία καὶ ἡ καθ' ἑκάστην πεῖρα διδάσκουσιν, ἄνθρωποι τοιοῦτοι ἀπέβησαν πολλάκις ἀληθεῖς μάστιγες τῆς κοινωνίας καὶ τῶν λαῶν, διότι ὁ μὴ ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἔχων δὲ κανόνα τοῦ βίου αὐτοῦ τὰ πάθη καὶ τὸν ἐγωϊσμόν, πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ ποιήσηται κακὴν χρῆσιν τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ πλεονεκτημάτων καὶ νὰ μὴ ἀποβῇ ἐπικίνδυνος καὶ ὀλέθριος εἰς τοὺς ἄλλους ;

Πόσοι διὰ τῶν διανοητικῶν αὐτῶν πλεονεκτημάτων ἀνελθόντες εἰς ὕψιστα τῆς πολιτείας ἀξιώματα ἢ ἀναδειχθέντες ἄρχοντες κυβερνῆται τῶν λαῶν, ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ αὐτῶν καὶ τῇ ἰδιοτελείᾳ διεχειρίσθησαν ἀνενλαβῶς τὴν δύναμιν αὐτῶν καὶ ἐπήνεγκον οὕτω εἰς τοὺς λαοὺς τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν σύγχυσιν καὶ ὡδήγησαν αὐτοὺς ἐν τέλει εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτῶν! Πόσοι ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ αὐτῶν καὶ τῇ ἰδιοτελείᾳ τὴν ἀκατάγνιστον τοῦ λέγειν δύναμιν ἐξεμεταλεύθησαν ἵνα διαστρέψωσι τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἵνα ἀποπλανήσωσι τὰ πλήθη εἰς τὸ καινὸν καὶ προκαλέσωσι κοινωνικὰς ἀνασταστάσεις καὶ συμφοράς ! Πόσοι ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ αὐτῶν καὶ τῇ ἰδιοτελείᾳ βεβηλοῦσι τὸ ἱερὸν τέμενος τῶν μουσῶν, καὶ τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας μεταχειρίζονται πρὸς σκοποὺς ἀκατονομάστους καὶ ἐν ὀνόματι αὐτῶν διαδίδουσιν εἰς τοὺς πολλοὺς ἰδέας, αἵτινες κατατρύχουσιν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν πᾶν ὑψηλὸν καὶ γενναῖον φρόνημα, ὑπεκκαίουσι τὴν ἀκατάσχετον πρὸς τὴν ὕλην ροπήν, καὶ γίνονται οὕτω παραίτιοι ἀνυπολογίστων δεινῶν εἰς τὰς κοινωνίας.

Πόσοι ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ αὐτῶν καὶ τῇ ἰδιοτελείᾳ ἐμίαναν πολλάκις αὐτὴν τὴν ἱερωτάτην, τὴν ὑψίστην τῶν ἰδεῶν, τὴν ἰδέαν τὴν θρησκευτικήν, καὶ ἐν ὀνόματι αὐτῆς διέπραξαν ὄργια ἀληθῆ ! Ναί· τὰ διανοητικὰ πλεονεκτήματα, ἡ διανοητικὴ καθόλου ἀνάπτυξις, ἡ παιδεία, πρέπει νὰ φέρῃ κατ' ἀνάγκην ἠθικὸν χαρακτῆρα, ἵνα ἀποβῇ ὠφέλιμος καὶ εἰς τὰ ἄτομα καὶ εἰς τὰς κοινωνίας· διότι, ἵνα συντηρηθῇ καὶ εὐημερήσῃ, ἵνα ἀληθῶς ἐκπολιτισθῇ κοινωνία τις, δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ ὑλικὴ εὐημερία καὶ ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις, ἀλλ' εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαία καὶ ἡ ἠθικὴ εὐεξία, εἶνε ἀναπόφευκτα τὰ χρηστὰ ἤθη. Τὴν κοινωνίαν συντηροῦσι καὶ προάγουσιν ἡ τάξις, ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀστονομὴ δικαιοσύνης, ἡ ὑπακοὴ εἰς τοὺς νόμους, ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον· ταῦτα εἶνε τὰ οὐσιώδη ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ, καὶ ὅπου ταῦτα δὲν ὑπάρχουσιν, ἐκεῖ καὶ τὰ τελειότατα διανοητικὰ πλεονεκτήματα εἶνε ἁπλοῦς ἦχος, ὅστις ἀναγγέλλει τὴν προσέγγισιν ἐπικινδύνου ἐχθροῦ, τὴν ἐπέλευσιν ἐπικειμένης συμφορᾶς.

Ἐντεῦθεν καταφαίνεται, πόσον σοφῶς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἶπεν, ὅτι πάντα τὰ διανοητικὰ πλεονεκτήματα εἶνε ἄχρηστα ἀλλὰ καὶ ἐπιβλάβῃ, ὅταν δὲν συνυπάρχῃ μετ' αὐτῶν ἡ ἀγάπη. Ἐντεῦθεν δηλοῦται ὅτι ἡ ἀληθὴς παιδεία φέρει κατ' ἀνάγκην ἠθικὸν χαρακτῆρα, ἀποβλέπει εἰς τὴν διάπλασιν οὐ μόνον τοῦ νοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς καρδίας. Τοιαύτη παιδεία εἶνε, κατὰ τὴν ὡραίαν ἔκφρασιν τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, πρακριτοτέρα σκήπτρων καὶ θρόνων, ἀνωτέρα δυνάμεως, πλούτου, κάλλους, ὑγείας καὶ φωτός. Τοιαύτη παιδεία εἶνε ἀληθῶς ἱερά· διότι εἶνε εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν, εἰς ὃν τείνει καὶ ἡ θρησκεία, διότι ἀμφότεραι δι' ὁδῶν διαφόρων σπεύδουσιν εἰς τὸ αὐτὸ τέρμα, νὰ ἠθικοποιήσωσι τὸν ἄνθρωπον, νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ἀγαθόν, νὰ ἀναστήσωσιν ἐν αὐτῷ τὸν ἰδεῶν κόσμον καὶ τὴν ἀνορθωσιν καὶ τῆς θυσίας, δι' ὧν καὶ ἄτομα καὶ ἔθνη προάγονται καὶ εὐημεροῦσι.

Τοιαύτης παιδείας χρῄζει κατ' ἐξοχὴν τὸ ἡμέτερον ἔθνος· διότι δὲν εἶχεν ἄδικον μέγας τοῦ ἔθνους ἱστορικός, ὁ ἀείμνηστος Παπαρρηγόπουλος, νὰ γράψῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ ὅτι «ἂν οἱ ἰδέαι καὶ οἱ ἀρχαί, αἵτινες προέκυψαν εἰς μέσον ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εὐφυΐας, κατέστησαν μὲν εὐτυχῆ τοσαῦτα ἄλλα ἔθνη, σπανίως ὅμως ἡμᾶς· ἂν δὲν ἠδυνήθημεν ποτε νὰ καταστήσωμεν ἐπὶ μακρὸν ὁπωσοῦν χρόνον χρήσιμοι εἰς ἡμᾶς τὴν ἀνεξάντλητον πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν τοῦ ἔθνους περιουσίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἄχρι τοῦδε ὠφελήθη ὅλος ὁ ἄλλος πεπολιτισμένος κόσμος ἐκτὸς ἡμῶν, αἰτία τούτου κατ' ἐξοχὴν εἶνε ὅτι παρ' ἡμῖν ἡ διανοητικὴ δύναμις εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰσχυροτέρα τῆς ἠθικῆς, ὅτι δὲν ἠσχολήθημέν ποτε προσηκόντως νὰ φέρωμεν εἰς ἰσορροπίαν τὰς δύο ταύτας δυνάμεις».

Δὲν ἠσχολήθημέν ποτε προσηκόντως νὰ φέρωμεν εἰς ἰσορροπίαν τὰς δύο ταύτας δυνάμεις· λόγοι χρυσοῖ, οἵτινες ἀνεξιτήλως πρέπει νὰ ἐγχαραχθῶσιν ἐν πάσῃ ἑλληνικῇ καρδίᾳ. Δεν ἠσχολήθημέν ποτε· ἀλλὰ διατί νὰ μὴ θελήσωμεν ἐν τέλει νὰ ἀσχοληθῶμεν, νῦν μάλιστα, ὅτε τὸ ἔθνος ἡμῶν διανύει μίαν τῶν κρισιμωτάτων αὐτοῦ περιόδων ; Καὶ τὸ σύνθημα τοῦτο καὶ δύναται καὶ ὀφείλει νὰ δώσῃ κρῆτον τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον. Οἱ ταχθέντες ἐν αὐτῷ ὑπὸ τῆς πολιτείας δὲν ἀγνοοῦσιν ὅτι ἀνέλαβον ὑψίστην καὶ ἱερωτάτην ἐντολήν, ν' ἀναδειχθῶσιν ἀληθεῖς τῆς κοινωνίας διδάσκαλοι κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, ὧν τὴν μνήμην τελεῖ σήμερον ἡ Ἐκκλησία. Ἐτάχθησαν νὰ καλλιεργῶσιν ἐν ἱερῷ ζήλῳ καὶ αὐταπαρνήσει τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, νὰ ἐμφυτεύσωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν διδασκομένων τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς πάσης ὑγιοῦς φιλοσοφίας, τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς· ν' ἀνελίσσωσι ζωηρῶς τὸ πολυσύνθετον δρᾶμα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, ἐν ᾗ πολλαχοῦ προεξέχει ὁ ἀνώτερος δάκτυλος ὁ διέπων τὰς τύχας τῶν λαῶν· ν' ἀναλύωσι τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ νὰ ἐμπνέωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τὸ αἰσθημα τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ· ν' ἀνυψῶσι διὰ τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου τὸν νοῦν τῶν διδασκομένων εἰς τὴν αἰωνίαν τοῦ δικαίου πηγήν· νὰ ἐρευνῶσι τὰ θαυμάσια τῆς φύσεως καὶ μετὰ τοῦ μεγάλου Νεύτωνος ν' ἀποκαλύπτωσιν ἐν πεδασμῷ τὴν κεφαλὴν πρὸ τοῦ Δημιουργοῦ· νὰ ἑρμηνεύωσι τὴν ἱερὰν ἐκείνην βίβλον, ἐν ᾗ εἶνε ἐναποτεθειμένοι οἱ ὕψιστοι καὶ τελειότατοι θρησκευτικοὶ ἀλήθειαι, καὶ νὰ ἐνσταλάζωσιν εἰς τὰς καρδίας τὸν ἀληθῆ καὶ ζῶντα χριστιανισμόν, τὴν κατ' ἐξοχὴν θρησκείαν τῆς ἀγάπης, ἥτις θερμαίνει καὶ ζωογονεῖ πάντα. Τότε θὰ ἐξαπλωθῇ εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν ἡ ἀληθὴς ἐκείνη παιδεία, ἥτις συνεπάγεται τὴν ἰσορροπίαν τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς δυνάμεως, διότι μόνη τοιαύτη παιδεία προφυλάσσει ἀπὸ τῆς ψευδοῦς καὶ ἐπιπολαίου παιδείας, τῆς πηγῆς ταύτης πάσων κακῶν, περιφυλάσσει ἀπὸ τῆς ψυχρᾶς καὶ ἰδιολοῦς ἐνασχολήσεως περὶ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, καὶ ἀναπτύσσει ἀληθῶς τὸν νοῦν, καλλιεπύνει τὴν καλαισθησίαν, καὶ ὀξύνει τὴν ἠθικὴν κρίσιν, καὶ τὸ φρόνημα καὶ ἐκπολιτίζει ἀληθῶς καὶ ἄτομα καὶ λαούς.

Ὑμεῖς δέ, φίλοι φοιτηταί, μὴ λησμονεῖτε ὅτι οὐχὶ ποιητικὴ ἀδεία, ἀλλὰ δικαιότατα ἀληθῆτε αἱ χουσαῖ τοῦ ἔθνους ἐλπίδες· διότι ἐν ὑμῖν ἀπεκοιμίζεται πιστῶς τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους ἡμῶν· ὑμεῖς, ἐκπαιδευόμενοι, μέλλετε νὰ ἐπιδράσητε ἐξαιρετικῶς ἐπὶ τὰς τύχας τοῦ ἔθνους ἡμῶν καὶ ὡς ἄτομα καὶ ὡς πολῖται ὡς καὶ ὁρῶντα ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρόσωπα· εἰς ὑμᾶς θ' ἀνατεθῶσι τὰ ὕψιστα τῆς πολιτείας ἀξιώματα· εἰς ὑμᾶς ὡς εἰς πρότυπον θ' ἀποβλέπῃ ἡ κοινωνία· ὑμῶν τὸ παράδειγμα θὰ κανονίζῃ τὸν βίον τῶν πολλῶν· ὑμεῖς, ἐν λόγῳ, θὰ χρησιμεύσητε ἀληθεῖς τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀποστολοι. Ἀλλὰ τότε θ' ἀναδειχθῆτε τῷ ὄντι ἀληθεῖς τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπόστολοι, ὅταν καὶ ἐν λόγοις, μάλιστα δ' ἐν ἔργοις, ἐμφυσήσητε εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν τὸ σέβας πρὸς τὰ θεῖα, τὴν ἰδιάσειστον ταύτην βάσιν πάσης εὐνομουμένης πολιτείας, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ἀγαθόν, τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθῆκον, τὴν αὐτοπάρνησιν καὶ τὴν θυσίαν. Οὕτω μόνον θ' ἀποδείξητε τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ἄξιον τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀποστολῆς καὶ θὰ κατορθώσητε ὥστε ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων νὰ τελῆται διηνεκὲς μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν αὐεργετῶν καὶ διωρητῶν αὐτοῦ, οἵτινες εἰς τὸν μέγαν αὐτοῦ ἐθνικὸν σκοπὸν ἀποβλέποντες ἐν τῇ θερμῇ αὐτῶν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπῃ προσήνεγκον ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ χρῆμα αὐτῶν, ἵνα συντελέσωσιν εἰς τὴν κραταίωσιν καὶ ἐνισχύσιν αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν κραταίωσιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς μεγάλης ἡμῶν Πατρίδος.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ
ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ Χ. ΔΟΥΛΗΓΕΡΗ

ΚΡΙΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΙΣ
Η ΑΓΙΤΤΗ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ

Ἀγαπητοὶ ἀναγνῶσται.

Ὅπως κατὰ τὰς ἐπιδημικὰς νόσους καὶ τὰς ἐποχὰς τῶν καιρικῶν μεταβολῶν οἱ φρόνιμοι γονεῖς ὑπενθυμίζουσιν εἰς τὰ τέκνα των τὰ δεινὰ τῶν ἀσθενειῶν καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς ζωῆς, ἵνα προφυλάξωσιν αὐτὰ ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἀσθενείας καὶ τὰ ἐπικίνδυνα κρυολογήματα, οὕτω πως καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τῶν ἀπόκρεων, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ πολλοὶ λησμονοῦντες ὅτι εἶνε χριστιανοὶ καὶ ἄνθρωποι καταλαμβάνονται ὑπὸ μιᾶς εἰδωλολατρικῆς μανίας, τὴν ὁποίαν, ὡς βλέπομεν σήμερον, γνωστοὶ ἄθεοι παρασκευάζουσι καὶ ἀναρριπίζουσι διὰ διοργανώσεως ἀηδεστάτων καὶ φαύλων ἑορτῶν πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς πίστεως καὶ ἀπὸ παντὸς ἠθικοῦ καὶ εὐγενοῦς συναισθήματος, ἡ πνευματικὴ φιλόστοργος Μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία, ὅπως προφυλάξῃ τὰ τέκνα αὐτῆς ἀπὸ τὰς εἰδωλολατρικὰς τῶν ἡμερῶν τούτων συνηθείας τῶν μεταμφιέσεων καὶ τῶν ἑπομένων αὐταῖς ἄλλων ἀσχη-

μιῶν, αἵτινες πᾶσαι ἔχουσι καταδικασθῇ καὶ ἀφορισθῇ παρὰ τῆς Γ' Οἰκουμ. Συνόδου, ὡς ἐπιφέρουσαι τὴν ἀποκτήνωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ἠθικὸν αὐτοῦ θάνατον, ὥρισεν ὅπως κατὰ τὴν ἐρχομένην ταύτην Κυριακὴν τῶν ἀποκρεῶν ἀναγινώσκηται ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ ὁποία ἐξιστορεῖ τὰ τέλος τοῦ κόσμου, τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου Παρουσίαν.

Τὸ αἰτιολογικὸν μέρος τῆς κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀποφάσεως ἀναφέρει διὰ τὸ περιληπτικὸν αὐτῶν τὴν ἀσπλαγχνίαν καὶ ἀφιλανθρωπίαν· «Ἐπείνασα γάρ, λέγει, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην καὶ οὐ συνηγάγετέ με· γυμνὸς καὶ οὐ περιεβάλετέ με· ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με ... Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.»

Οἱ διδάσκαλοι τῆς σημερινῆς κοινωνίας δημοσιογράφοι, οἱ ἄνευ οὐδενὸς ἐλέγχου ἀπὸ μέρους τῶν ἁρμοδίων γράφοντες ὅτι ἡ κίνησις τῶν Καρναβαλίων εἶνε σκοπιμωτέρα ἀπὸ τὴν κίνησιν τῆς ἑβδομάδος τῶν Παθῶν! Οἱ γράφοντες ὅτι ἡ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἶνε ἐπιβλαβὴς καὶ ἀπορριπτέα! Οἱ θεολογοῦντες αὐτοὶ ὅταν πρόκειται νὰ διδάξωσι πᾶσαν μωρίαν καὶ ἀσέβειαν, ὅταν πρόκηται νὰ εἴπωσιν ὅτι «Ὁ Καρνάβαλος εἶνε ὁ κατεξοχὴν Θεὸς τῆς ἰσότητος!... Καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ λατρεία του! ...» πρέπει πάντες νὰ συντρέξωμεν.

«Καὶ ἐν γένει ὁ κόσμος τῆς φαυλότητος καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀμαθείας, οἱ ἄνθρωποι οἱ μὴ γνωρίζοντες ὅτι ἐν τῇ ἀσπλαγχνίᾳ περιλαμβάνεται καὶ πᾶσα ἀδικία καὶ πᾶσα αἰσχρότης καὶ πᾶσα κακία καὶ ἁμαρτία, καθὼς καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ εὐσπλαγχνίᾳ, ἡ ὁποία εἶνε τὸ πλήρωμα παντὸς τοῦ νόμου, λαμβάνεται γενικῶς πᾶσα ἀρετή, αὐτοὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι, ὅσοι δὲν ἀπεκτηνώθησαν ἐντελῶς, νομίζουσιν ὅτι εὗρον τὸ μέσον τῆς σωτηρίας των, τὴν στενοκεφάλως νοουμένην εὐσπλαγχνίαν καὶ φιλανθρωπίαν.

Καὶ ὑπάρχει, ὦ ἄνθρωποι! σωτηρία ἄνευ τῆς καθολικῆς ἠθικότητος; Ἰδοὺ τί ἡ Γραφὴ ἀλλαχοῦ λέγει πρὸς ἐλεγχον τῆς τοιαύτης πλάνης: «Μὴ πλανᾶσθε, οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοὶ οὔτε μαλακοὶ . . . οὔτε κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἁρπαγες Βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν».

Καὶ ὑπάρχει ἄρά γε φιλανθρωπία πραγματικὴ ἄνευ ἠθικῆς; Βεβαίως ὄχι. Ὁ ἄνθρωποι ἔχει σῶμα καὶ ψυχήν, ἵνα δέ τις ἦτε φιλάνθρωπος, πρέπει νὰ εὐεργετῇ τὸν ἄνθρωπον ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς, ἀλλ' ὁ ἀνήθικος ἄνθρωπος εἶνε δυνατὸν νὰ εὐεργετήσῃ ἠθικῶς τὸν ἄλλον; εἶνε δυνατὸν νὰ δώσῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει [οὔτε διὰ τὸν ἑαυτόν του θεωρεῖ χρήσιμον;

Ὁ ἄνθρωπος τῆς ὑλικῆς φιλανθρωπίας, ὁ θεωρῶν τὸν ἄνθρωπον ὡς ὕλην μόνον, πλειστάκις βοηθεῖ τὸν ἄλλον ὑλικῶς, ἵνα πιστευόμενος ὡς φιλάνθρωπος κλέπτῃ αὐτὸν ἠθικῶς· ὁ τριοῦτος κατὰ τὸ Μασσανικὸν σύστημα τῆς ἠθικῆς λησταείας ὑπόσχεται ὑλικὰς ὠφελείας, ἐλεεῖ τὸ σῶμα, ἵνα λησταύσῃ τὴν ψυχήν, τοῦθ' ὅπερ πράττουσιν οἱ διὰ ψευδῶν νομισμάτων ἀπατῶντες καὶ κλέπτοντες τὰ ἀληθῆ νομίσματα τῶν ἄλλων.

Ἡ ἀληθὴς φιλανθρωπία, ἡ ὁποία ἐξεπήγασεν ἐκ τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως, ἐφυγάδευσεν ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν εἰς Χριστὸν πιστευσάντων πᾶσαν ὑλικὴν καὶ πνευματικὴν ἔνδειαν· «Οὐδὲ ἐνδεής τις, λέγει ἡ ἱστορία τῶν Πράξεων, ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς», μεταξὺ δηλονότι τῶν Χριστιανῶν οὐδεὶς στερούμενος τῶν πρὸς συντήρησιν ὑπῆρχε, διότι προσθέτει «Τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία».

Τοὐναντίον ἡ σημερινὴ φιλανθρωπία τῶν ἐκτὸς τῆς Πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς ψευδοφιλανθρώπων ἐδημιούργησε τὴν σκληρότητα τῶν ψυχῶν, τὴν ἰδιοτέλειαν, τὴν αἰσχροκέρδειαν, τὰς ἔριδας, τὸ μῖσος, τὴν πενίαν καὶ δυστυχίαν, ἐκ τῆς ὁποίας πλεῖστοι ἄνθρωποι εὑρίσκουσι τὸν θάνατον εὐκολώτερον ἢ τοὺς φιλανθρώπους αὐτούς, πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ὁποίων ἀπεθνῆσκον πολλοὶ πειῶντες, ῥιγοῦντες καὶ γυμνητεύοντες.

Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη ἐδημιούργησε πόρους ὑλικοὺς καὶ ἠθικοὺς διὰ τὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, τὰ Νοσοκομεῖα, Γηροκομεῖα, Ὀρφανοτροφεῖα, Πτωχοκομεῖα καὶ λοιπά, ἡ δὲ ψευδοφιλανθρωπία τῶν ἐκτὸς τῆς πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς ψευδοφιλανθρώπων τῶν Καρναβαλίων, τῶν χάριν ἐπιδείξεως «Πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις» φιλανθρωπευομένων Φαρισαίων τῆς ἐποχῆς, ἐγέννησε τὴν σκληρότητα, τὴν ἀπανθρωπίαν καὶ τὴν κατάχρησιν, ἥτις πλειστάκις κατηγέλθη ὅτι θύει καὶ ἀπολλύει τὰ φιλανθρωπικὰ ταῦτα καθιδρύματα.

Κατὰ ταῦτα, ἀγαπητοὶ ἀναγνῶσται, ἡ φιλανθρωπία τῶν Μασσόνων καὶ τῶν ἀθέων εἶνε φενάκη, εἶνε κατάργησις τῆς πραγματικῆς φιλανθρωπίας καὶ ἔμμεσος λῃστεία καὶ κακουργία κατὰ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ὑποστάσεως τῶν κοινωνιῶν.

Εἰλικρινεῖς καὶ ἄρτιοι φιλάνθρωποι εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔχουσι τὴν δι' τὴν χριστιανικὴν φιλανθρωπίαν, ἢ τοὐλάχιστον οἱ βοηθοῦντες ὑλικῶς τοὺς ἄλλους, χωρὶς νὰ βλάπτωσιν ἠθικῶς αὐτούς, ἂν δὲν δύνανται νοὶ ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν νὰ φανῶσι θετικῶς ὠφέλιμοι.

ΤΟ ΓΛΥΚΥΤΕΡΟΝ ΜΟΥ ΠΟΤΟΝ

Δὲν θὰ τὸ ἐπιστεύετε, ἐὰν σᾶς ἔλεγετο χωρὶς ἐξηγήσεις καὶ λεπτομερείας· καὶ ὅμως εἶνε ἀληθές. Τὸ γλυκύτερον ποτόν, τὸ ὁποῖον ἔπια εἰς τὴν ζωήν μου, εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔπια δι' ἄλλου, ἤ, ἂν θέλετε νὰ σᾶς τὸ ἐκφράσω ἀλλέως, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔπιεν ἄλλος, ἐνῷ ἐπρόκειτο νὰ τὸ πίω ἐγώ.

Ἀκούσατέ με καὶ θὰ μὲ ἐννοήσητε.

Ἤμην ἄρρωστος εἰς τὸ νησί μας, καὶ ὁ ἰατρὸς διέταξε νὰ πίνω γάλα. Ἡ ἐποχὴ δὲν ἦτο τόσον εὔκολος δι' εὕρεσιν γάλακτος, μὲ χίλια δὲ βάσανα κατωρθώθη νὰ ἐξασφαλίσω ἑκατὸν δραμμὰ κάθε ἡμέρα.

Μίαν ἡμέραν μοῦ ἔφεραν μόνον πενήντα δραμμα. Περισσότερον, μοῦ εἶπαν, δὲν ἠμπόρεταν νὰ οἰκονομήσουν.

Ἐστενοχωρήθην ὀλίγον, ἀλλὰ κατὰ τὸ σύστημά μου δὲν ἤργησα νὰ συμβιβασθῶ μὲ τὴν πραγματικότητα. Μοῦ ἔδρασαν λοιπὸν τὸ γάλα, καὶ ἡτοιμοζήμην νὰ τὸ πίω. Κατὰ περίεργον δὲ αἴσθησιν, πρὶν τὸ δοκιμάσω ἀκόμη, μοῦ ἐφαίνετο πλέον εὔγευστον καὶ παχὺ καὶ τονωτικὸν παρὰ κάθε ἄλλην φορά. Τοῦτο βεβαίως προήρχετο ἀπὸ τὴν ὀλιγότητά του. Καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, ἐδείκνυα τόσην εὐλαβῆ στοργὴν πρὸς τὸ γάλα ἐκεῖνο, ὥστε καὶ χύσιμον ὀλίγων σταγόνων θὰ μοῦ ἔκαμνε τὴν ἐντύπωσιν συμφορᾶς. Συνήργει δὲ βεβαίως εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἀρρώστια μου καὶ ὁ πόθος τοῦ νὰ ἀναρρώσω μίαν ὥραν ἀρχύτερα.

Ὅτε, μόλις ἤγγιζα τὸ ποτήρι στὰ χείλη, μία γυναῖκα ἐφάνη στὴν θύραν, κρατοῦσα ἕνα κορτσάκι στὴν ἀγκαλιά. Χλωμό, ἀδύνατο, μισοβυθισμένο, μὲ ἕνα κάματον εἰς τὴν μορφήν, μοῦ ἐκίνησαν, ὡς τὸ εἶδα, οἶκτον βαθύτατον, καὶ ἄφησα τὸ ποτήρι.

— Διατί, εἶπα εἰς τὴν μητέρα του, τὸ γυρίζετε ἔτσι ἔξω;

Ἡ ταλαίπωρος ἐκείνη ἀνεστέναξε, καὶ δάκρυα ἐγέμισαν τοὺς κοκκινισμένους καὶ ἐξηντλημένους ἀπὸ τὴν ἀγρυπνίαν καὶ τὴν ὀδύνην, ἀπὸ τὴν φτώχιαν καὶ τὴν στέρησιν ὀφθαλμούς της.

— Σβύνει, μοῦ ἀπήντησε μὲ ὀλολυγμούς, καὶ ἔσφιξε δυνατὰ τὸ κορτσάκι της, ὡς νὰ τὸ προστατεύσῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνον, σβύνει τρεῖς μῆνες τώρα, καὶ ὁ γιατρὸς διατάζει γάλα. Μὰ ποῦ νὰ τὸ βρῶ; Δεκαπέντε μέρες ἔχει νὰ πιῇ σταλιά. Ἀκρίβεια μεγάλη σ' αὐτὸν τὸν καιρό, καὶ ὁ πατέρας του ἄρρωστος. Τί νὰ κάμω; Ὁ πόνος καὶ ἡ ἀπελπισία μ' ἔσπρωξαν νἄρθω ἐδῶ, γιατὶ ἄκουσα πῶς πωίρνετε σεῖς. Λυπηθῆτε το τὸ ἄμοιρο, κ' ἐμένα τὴν ἄχαρη, καὶ κάμετε ἔλεος.

Καὶ ἐνῷ τὰ ἔλεγεν αὐτά, τὰ βλέμματά της προσηλώνοντο μὲ τόσην φλόγα κατὰ τὸ ποτήρι, ποῦ εἶχα ἀποθέσει στὸ τραπέζι ἐπάνω, καὶ διεφαίνετο τόση ἐπιθυμία διάπυρος, διὰ νὰ εἶχε τὸ γάλα ἐκεῖνο καὶ νὰ τὸ ἔδινε στὸ κορίτσι της, ὥστε ὅλη ἐκείνη ἡ στοργή μου πρὸς τὰ πενήντα δράμια γάλακτος διελύθη καὶ ἐξητμίσθη, καὶ τὴν παρεκάλεσα νὰ ὁρίσῃ μέσα, διὰ νὰ τὸ δώσωμεν εἰς τὴν μικράν της.

Ὦ! τοῦ ἐξόχου θεάματος τῆς μητρικῆς ἀγάπης, ἥτις ἐκχύνεται ἐπάνω εἰς ἀσθενοῦν τέκνον, καὶ ἔχει σύμμικτον τὸν φόβον, μήπως τὸ χάσῃ, μὲ γεννωμένην ἐλπίδα, ὅτι μπορεῖ νὰ τὸ κερδήσῃ! Ἐξηντλημένη ἡ μικρούλα, μόλις ἤνοιγε τὸ στόμα διὰ νὰ δεχθῇ τὸ ποτόν. Ἀλλ' ἡ μητέρα, σιγὰ-σιγά, μὲ ὑπομονὴν μητρικήν, μὲ θωπείας καὶ δελεάσματα, ἔκαμνε νὰ πίνεται ὁλονὲν τὸ γάλα, καὶ σὲ κάθε ἡσυχο καὶ ἀνεπαίσθητην ῥουφηξιάν, τὰ βλέμματά της ἐλαρύνοντο, καὶ ἡ ὄψις της ἐφωτίζετο, καὶ ἔβλεπες νὰ παύνεται ἡ ὀδύνη τῆς καθόσον ἐπίνετο τὸ βαλσαμῶδες ὑγρόν, ἑκάστη σταγὼν τοῦ ὁποίου τῇ ἐφαίνετο ὅτι ἐνέκλειε τὸ μυστικὸν τῆς ἀναρρώσεως, τῆς ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς.

Ὅταν τὸ ποτήρι ἐκενώθη, ἐστράφη πρὸς ἐμέ, ἀπευθύνουσα εὐχαριστήσεις καὶ εὐχὰς ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας γνωρίζει νὰ συμπλέκῃ μόνον εὐγνωμονοῦσα καρδία μητρός.

Εὐχαριστῶ περιττά, διότι ὁ ὀφειλέτης ἤμην ἐγώ. Κυθόσον παρηκολούθουν τὸ κορίτσον, εἰσδυόμενον τὸ γάλα, γλυκύτης τις ἀνέφραστος διεχύνετο εἰς τὴν ψυχήν μου, ἐμποτίζουσα καὶ τὰ χείλη μου καὶ τὴν γλῶσσάν μου καὶ τὸν οὐρανίσκον μου καὶ ὅλον μου τὸν ὀργανισμόν, καὶ σήμερον ἀκόμη, ὕστερον ἀπὸ τόσον καιρόν, ἡ ἐνθύμησις τῆς σκηνῆς ἐκείνης μοῦ φέρει ἄπειρον, ἀνεξάλειπτον εὐχαρίστησιν. Καὶ ἰδοὺ, πῶς τὸ γλυκύτερον ποτόν, ἀπὸ ὅσα μέχρι τοῦδε ἔπια, ὑπῆρξεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔπια δι' ἄλλου, χωρὶς κἂν νὰ βρέξῃ τὰ ἰδικά μου χείλη.

Ἐὰν ποτε, ἀναγνῶσται, εὑρεθῆτε εἰς παρομοίαν περίστασιν, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ κάμετε καὶ σεῖς τὸ ἴδιον, καὶ ὅτι ἐπομένως θὰ δοκιμάσητε τὸ αἴσθημα τὸ αὐτό.

Δὶν ὑπάρχει γλυκυτέρα ἀπόλυσις ἀπ' ἐκείνην, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται τις ἀνακουφίζων ἄλλον, ἔστω καὶ μὲ θυσίαν τινὰ ἰδικήν του.

ΓΝΩΜΑΙ

Α'.
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΣΟΛΟΜΩΝΤΑ

— Ὁ φρόνιμος νέος εἶνε χαρὰ τοῦ πατρός του· ὁ δὲ ἄνοητος καὶ ἀπειθὴς εἶνε λύπη τῆς μητρός του.

— Ἀπὸ τὴν πολυλογίαν δὲν λείπει ἁμαρτία.

— Ζυγαριὰ δολία εἶνε βδελυκτὴ εἰς τὸν Κύριον· ζυγαριὰ δὲ δικαία εὐχαρεστεῖ εἰς αὐτόν.

— Ἡ εὐθύτης εἶνε ἀσφαλὴς ὁδηγός· ὁ δὲ ὕπουλος, περιπατῶν μὲ σκολιότητα, θέλει καταστραφῆ.

— Ὅπου ἐλλείπουσι κυβερνῆται φρόνιμοι καὶ φιλοπάτριδες, ἐπέρχεται ἀπώλεια τοῦ λαοῦ.

— Ἐλεημοσύνην κάμνεις; Κλὸν εἰς τὸν ἑαυτόν σου κάμνεις.

— Ὀπίσω ἀπὸ τὸ κακὸν τρέχεις; Πρὸς τὸν θάνατόν σου τρέχεις.

— Ἡ ὡραιότης εἰς γυναῖκα ἄνοητον ὁμοιάζει μὲ χρυσοῦν σκουλαρίκι περασμένον εἰς μύτην χοίρου.

— Ἡ ἀνομία δὲν στερεώνει ἄνθρωπον· ἡ δὲ ῥίζα τῶν δικαίων θέλει μείνει ἀσάλευτος.

— Ἡ ἐνάρετος γυνὴ εἶνε στέφανος εἰς τὸν ἄνδρα της· ἡ δὲ φέρουσα αἶσχος εἰς αὐτὸν εἶνε ὡς σκπίλα εἰς τὰ κόκκαλά του.

— Κλήρος ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄσημος, ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ ἰδικόν του καὶ ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἀνάγκας του, παρὰ ὁ ὑπερήφανος καὶ κενόδοξος, ὅστις στερεῖται ψωμί.

Β'.
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΗΣΑΪΑΝ

— Ἡ ἀνομία ἀφανίζει τὸν ἄνομον καὶ κατακαίει τὴν ψυχήν του, καθὼς τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον κατατρώγει τοὺς τριβόλους καὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ καίει εἰς τὰ πυκνότατα τοῦ δάσους.

— Ὁ πλεονέκτης ἁρπάζει, καὶ ὅμως πεινᾷ.

— Ἀλλοίμονον εἰς ὅσους μὲ ἀποφάσεις ἀδίκους ἁρπάζουσι

τῶν πτωχῶν τὸ δίκαιον, καὶ λαφυραγωγοῦσι τὰς χήρας καὶ γυμνώνουσι τοὺς ὀρφανούς. Τί θέλουσι κάμει, ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ Κύριος, καὶ πρὸς ποῖον θέλουσι προστρέξει διὰ νὰ ζητήσωσι βοήθειαν ;

— Καὶ ἐὰν ἡ μήτηρ λησμονήσῃ τὸ θηλάζον βρέφος της, καὶ ἐὰν ἡ γυνὴ δὲν ἐλεήσῃ τὸ τέκνον τῆς κοιλίας της, ἀλλ' ὁ Θεὸς οὐδέποτε θέλει λησμονήσει τὸν ἐπικαλούμενον καὶ ἀγαπῶντα αὐτὸν λαόν.

Γ.

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕΡΕΜΙΑΝ

— Εὐλογημένος ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου ὁ Κύριος εἶνε ἡ ἐλπίς. Ὁμοιάζει ὡς τὸ δένδρον τὸ φυτευμένον πλησίον εἰς τὰ ὕδατα, τὸ ἔχον ἁπλωμένας τὰς ρίζας του πλησίον τοῦ ποταμοῦ, τὸ ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τὰ καύματα, μὲ τὰ φύλλα τὰ ἀειθαλῆ. Ἐν καιρῷ τῆς ἀνομβρίας δὲν θέλει μεριμνήσει, οὐδὲ θὰ παύσῃ νὰ κάμνῃ καρπόν.

— Ὅστις κτίζει τὸν οἶκον του ἀπὸ ἀδικίας καὶ δὲν δίδει εἰς τὸν ἐργάτην του τὸν μισθόν, ὅστις τοῦ ἀξίζει, δὲν ἀποθνήσκει ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὅταν τὸν φέρουν πρὸς τὸν τάφον, δὲν διαφέρει ἀπὸ θαπτόμενον ὄνον.

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΝΤΑΙ

οἱ καθυστεροῦντες συνδρομὰς παρελθόντων ἐτῶν νὰ σπεύσωσιν ὅπως τὰς στείλωσιν ἀπ' εὐθείας ἢ καταθέσωσι τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν εἰς τοὺς οἰκείους ἀνταποκριτάς. Ἐπειδὴ αἱ καθυστερήσεις, παρατεινόμεναι, νέα μόνον βάρη καὶ μερίμνας περισσὰς προσθέτουσιν εἰς τὸ Γραφεῖον, οἱ μὴ πληρώσοντες τὰς καθυστερουμένας συνδρομὰς των μέχρι τῆς 15ης Ἀπριλίου 1900 θέλουσι διαγραφῆ. Ἐλπίζομεν ὅτι δὲν θὰ περιέλθωμεν εἰς τὴν θλιβερὰν ταύτην ἀνάγκην, κατανοουμένου ὅτι ἡ ἄρνησις πληρωμῆς ὀφειλῶν πρὸς τὴν «Ἀνάπλασιν», ὑπερμαχούσαν ἀρχῶν σωστικῶν καὶ ζωοποιῶν, ἀποτελεῖ ἔγκλημα ὄχι μόνον κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους.

Παρακαλοῦνται ἐπίσης οἱ ἀνταποκριταὶ ἡμῶν νὰ ἐντείνωσι τὰς ἐνεργείας των πρὸς εἴσπραξιν τῶν συνδρομῶν τοῦ ἀρξαμένου ἔτους, ὅτι μόνον διὰ τῆς προθύμου αὐτῶν ὑποστηρίξεως δύναται ἡ «Ἀνάπλασις» νὰ χωρήσῃ μετὰ θάρρους πρὸς τὰ ἔμπρός. Καὶ τὴν ἐνέργειαν των ταύτην ἐλπίζομεν ὅτι θὰ βοηθήσωσιν οἱ συνδρομηταί, οἵτινες, πληρώνοντες ἐγκαίρως καὶ ἀπαλλάττοντες τὸ Γραφεῖον ἀπὸ ἀγωνιώδεις μερίμνας καλύψεως τῶν δαπανῶν, θὰ δώσωσι τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς συντάκτας τῆς «Ἀναπλάσεως» νὰ ἀναδείξωσιν αὐτὴν μᾶλλον ἀνταξίαν τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ της καὶ τῶν εὐλόγων ἀπαιτήσεων τῶν ἀναγνωστῶν της.

ΠΛΗΡΗΣ ΣΕΙΡΑ «ΑΝΑΠΛΑΣΕΩΣ»

Ἐκ τόμων 12, ἐμπεριεχούσα ὅλην τὴν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς της δημοσιογραφικὴν της ἐργασίαν, μοναδικὴ εἰς κοσκινίλιαν καὶ σπουδαιότητα ἄρθρων, πωλεῖται μόνον ἀντὶ 30 δραχμῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, καὶ 30 χρ. φρ. ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, πέμπεται δὲ προαποστελλομένου τοῦ ἀντιτίμου. Οἱ συνδρομηταὶ τῆς «Ἀναπλάσεως», εἰς οὓς ἐλλείπει τόμος τις ἢ καὶ πλείονες, δύνανται νὰ τοὺς λάβωσιν ἀποστέλλοντες δι' ἕκαστον τόμον δρ. 2 1/2 οἱ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, φρ. χρ. 2 1/2 οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΤΑ ΑΠΑΝΤΑ

κατὰ νεοελληνικὴν μετάφρασιν

ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΙ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΓΑΛΑΝΟΥ

Ἔκδοσις μηνιαία κατὰ τεύχη τιμώμενα δραχμῆς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, φρ. χρ. **ἑνὸς** ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, καὶ **1)4** τοῦ μετζητίου ἐν Τουρκίᾳ. Ἐξεδόθη καὶ τὸ 7ον τεῦχος. Ὅσοι δὲν ἀναγινώσκετε χάνετε. Οἱ αἰῶνες ὅλοι **ἕνα** καὶ **μόνον** ὠνόμασαν **Χρυσόστομον.** Εἰς τοὺς συνδρομητὰς ἀνὰ ἑκάστην ἑξαμηνίαν θὰ δίδηται δωρεὰν ἐν ἀντίτυπον ἔργου πρωτοτύπου ἀμφοτέρων τῶν μεταφραστῶν ἢ τοῦ ἑτέρου ἐξ αὐτῶν. Κατὰ τὴν προσεχῆ Μ. Τεσσαρακοστὴν δοθήσεται Ἑρμηνεία τοῦ κ. Μ. Γαλανοῦ εἰς τὰ 12 Εὐαγγέλια τῆς Μεγ. Πέμπτης.

ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ

Οἱ συνδρομηταὶ τῆς «Ἀναπλάσεως» ὅσοι ἐπλήρωσαν τὴν συνδρομὴν των τοῦ λήξαντος ἔτους 1899, δύνανται νὰ λάβωσι τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τῆς «Θρησκείας καὶ ἐπιστήμης» τοῦ κ. Σκαλτσούνη, εἰς ἣν εἶνε ἐπισυνημμένη καὶ **δημώδης ἀπολογητικὴ τοῦ χριστιανισμοῦ,** προαποστέλλοντες οἱ μὲν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δρ. 3, οἱ δὲ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φρ χρ. 3, ἄνευ ἐπιβαρύνσεως ταχυδρομικῶν τελῶν. Τὸ πλεονέκτημα τοῦτο παρέχεται καὶ εἰς τοὺς νέους συνδρομητὰς ἅμα τῇ πληρωμῇ τῆς συνδρομῆς των

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

Κυριακὴ 13 Φεβρουαρίου

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Ματθ. ΚΑ' 31—48.
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ 1 Κορινθ. Γ' 23—29.

Κυριακὴ 20 Φεβρουαρίου

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Ματθ. ΣΤ' 14—21
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ῥωμ. ΙΓ' 11—14 καὶ ΙΔ' 1—4

ΟΙ ΔΙΔΑΞΟΝΤΕΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΣΧΟΛΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΩΣ

Ἐν τῇ Α' ἐν Ἀθήναις παρὰ τὴν Ἱ. Σύνοδον 7—8 μ. μ.

Σαββάτῳ 12 Φεβρουαρίου Μιχ. Ι. Γαλανὸς
Κυριακῇ 13 Φεβρουαρίου Μιχ. Ι. Γαλανὸς

Ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης 4—5 μ.μ.

Κυριακῇ 13 Φεβρουαρίου Ἀρχιμ. Π. Χ. Δουληγέρης

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς

Κυριακὴ 13 Φεβρ. ἐν τῇ α' λειτουργίᾳ Εὐσέβ. Ματθόπουλος

Ἐν τῇ Ἐπαγγελματικῇ Σχολῇ τῆς «Ἑνώσεως τῶν Ἑλληνίδων»

Πέμπτη 17 Φεβρουαρ. 3—4 μ.μ. Ἀρχιμ. Π. Χ. Δουληγέρης

Ἐν τῷ Ζαννείῳ Ὀρφανοτροφείῳ ἐν Πειραιεῖ

Σαββάτῳ 12 Φεβρουαρίου Χρῖστος Ἰωαννίδης ὥρ. 7—8
Πέμπτη 17 Φεβρουαρίου Ἀρχιμ. Π. Χ. Δουληγέρης 7—8

ΓΡΑΦΕΙΑ «ΑΝΑΠΛΑΣΕΩΣ» ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Ἐν ὁδῷ Φιλέλλ. ἀριθ. 5, πλησίον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Τυπογραφεῖον Δ. Ζ. Διαλησμᾶ